

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 42 (1997), No. 6, 331--[332a]

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138100>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1997

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

že vzniklá trhlina se šířila rychlostí $3,5 \text{ km} \cdot \text{s}^{-1}$ na vzdálenost väčší než 1000 km. V prípade veľkých zemětřesení může být vzájemný posun horninových bloků většší než 15 m. Je-li třecí kontakt dvou bloků porušen, je elastická deformační energie, která se pomalu hromadila v průběhu desítek až stovek let, náhle¹²⁾ uvolněna ve formě vibrací — seismických vln tvořících zemětřesení. Proces zodpovědný za „skluz“ třecího spojení bloků, jež je počátkem vzájemného posunu těchto bloků a tudíž zemětřesení, není dosud znám.

Na tomto místě ukončíme náš pokus o nalezení „kořenů“ seismologie. Uvedený historický přehled milníků vývoje seismologie jako vědecké disciplíny je také současně ilustrací základů, na nichž stojí současná, moderní seismologie. Je ilustrací toho, že seismologie byla a je úzce spjata s vývojem fyziky, aplikované matematiky a mnoha oblastí techniky.

Co říci závěrem? Snad jen to, že na základní problém seismologie, totiž předpověď zemětřesení, zatím uspokojivou odpověď neznáme. V současnosti je seismologie velice dynamicky se vyvíjející vědecká disciplína. Je proto pravděpodobné, že se v relativně krátké době dočkáme dalších významných pokroků, které posunou hranice našeho poznání opět o něco blíže k pochopení toho, co se v zemském nitru skutečně odehrává. Důsledky tohoto poznání lze dnes jen těžko předvídat. V každém případě je velice vzrušující podílet se na tomto snažení lidského ducha.

jubilea zprávy

Sdělení redakce:

K článku dr. J. Fialy „Je elementární logika totéž co predikátová logika 1. řádu“ (č. 3/97) došla redakci polemická odpověď, jejímiž autory jsou doc. P. Hájek a dr. A. Sochor. Článek otiskneme v nejbližším čísle *Pokroků*.

K ŠESTĎESIATINÁM PROFESORA TIBORA KATRIŇÁKA

Profesor RNDr. Tibor Katriňák, DrSc., jeden z čelných představitelov slovenskej matematiky, oslávil tento rok svoje šesťdesiate narodeniny.

Tibor Katriňák sa narodil 23. marca 1937 v Košiciach. Strednú školu navštevoval v Spišskej Novej Vsi. V roku 1955 začal študovať matematiku na Prírodovedeckej

fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Po ukončení štúdia v r. 1960 pôsobil na Prírodovedeckej a neskôr od r. 1980 na novozaloženej Matematicko-fyzikálnej fakulte, ktorej zostal verný až podnes. Vedeckú hodnosť kandidáta vied (CSc.) získal na Univerzite Komenského r. 1965 a r. 1968 sa habilitoval na docenta. Akademický rok 1967/68 strávil na Humboldtovom štipendiu v Bonne. Vedeckú hodnosť doktora vied (DrSc.) dosiahol r. 1980. Riadnym profesorom na Katedre algebry a teórie čísel MFF UK v Bratislave sa stal až po zmene pomerov v r. 1990.

Profesor Katriňák je svetovou autoritou v oblasti teórie zväzov a univerzálnej algebry. Spolu so svojim učiteľom a neskôr blízkym spolupracovníkom, profesorom Milanom Kolibiarom bol počínajúc druhou polovicou šesťdesiatych rokov jednou z ústredných postáv „Bratislavskej algebraickej školy“. Vo veľkej miere prispel k dobrému menu slovenskej a československej matematiky ako i Univerzity Komenského vo svete.

Jeho vedecký záujem sa sústredil hlavne na štúdium zväzov a podzväzov s operáciou pseudokomplementu. Teória pseudokom-

¹²⁾ Charakteristický čas trvání procesu „uvolnění“ je řádu 1–10 sekund.

plementárnych zväzov (p -algebier) a polozväzov, ktorá sa odvíja od štúdia neklasických logík, sa počiatkom šesťdesiatych rokov stala životaschopnou časťou teórie zväzov a značný Katriňákov vklad do tejto oblasti nemožno prehliadnuť. Jeho práce venované najmä otázkam charakterizácie rozličných tried p -algebier pomocou trojíc pozostávajúcich z dvoch jednoduchších štruktúr a istého typu morfizmu medzi nimi, priradených každej algebre z danej triedy (tzv. *triple constructions*), sú citované v rade monografií a stovkách článkov.

Profesor Katriňák je taktiež vynikajúcim pedagógom, ktorý významným spôsobom ovplyvnil viacero generácií študentov na Prírodovedeckej a neskôr na Matematicko-fyzikálnej fakulte UK v Bratislave či už svojimi prednáškami, vedením diplomových prác a prác „Študentskej vedeckej činnosti“ alebo v rámci vedeckej prípravy, kde odchovával sedem aspirantov.

Tibor Katriňák bol vždy ochotný a považoval si za povinnosť aktívne sa zapojiť do práce v prospech slovenskej a československej matematickej komunity. To bolo mimoriadne cenné pred rokom 1989, no nemenej i po ňom, keď ľudí hotových nezištne sa angažovať v prospech celku nezostáva nazvyš. Vykonal kus dobrej odbornej a organizačnej práce a venoval mnoho času a energie ako člen Vedeckej rady na úrovni fakulty aj univerzity, ako funkcionár Jednoty slovenských, resp. československých matematikov a fyzikov, predseda Komisie pre obhajoby kandidátskych a doktorských dizertačných prác v odbore algebr a teórie čísel, člen Slovenskej grantovej agentúry pre matematicko-fyzikálne vedy, ako šéfredaktor, člen redakčných rád či recenzent časopisov *Acta Mathematica Universitatis Comenianae (AMUC)*, *Mathematica Slovaca*, *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie* a mnohých ďalších, ako organizátor a spoluorganizátor viacerých Letných škôl zo všeobecnej algebr a usporiadaných množín, ... a mohli by sme ešte dlho pokračovať ďalšími menej oficiálnymi záväzkami, ako napr. zodpovednosťou za fakultnú knižnicu. Svojou veľkorysťou, priateľskou ochotou vždy pomôcť či poradiť a nezištnou oddanosťou matematickej komunite Tibor Katriňák dôstojne kráča

v šlapajách svojho veľkého učiteľa a dobrého priateľa, nedávno zosnulého profesora Milana Kolibiara.

Zostáva len dodať, že pri príležitosti jeho šesťdesiatych narodenín celá slovenská i česká matematická spoločnosť želá Tiborovi Katriňákovi pevné zdravie a mnoho síl a úspechov v jeho vedeckej, pedagogickej a organizačnej práci, ako i v osobnom živote.

Miroslav Haviar, Pavol Zlatoš

VZPOMÍNKA NA PROFESORA KARLA SVOBODU

Dne 19. 8. 1997 nás po delší nemoci opustil profesor Prírodovedecké fakulty Masarykovy univerzity Karel Svoboda, jeden z čelných predstaviteľů brněnské matematiky.

Narodil se 9. 12. 1918 v Kunovicích u Uherského Hradiště, kde také vystudoval reálné gymnázium. V roce 1937 se zapsal na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity ke studiu učitelství pro předměty matematika a deskriptivní geometrie. Do jeho studia však násilně zasáhla okupace. Dne 17. listopadu 1939 byly naše vysoké školy nacisty uzavřeny a Karel Svoboda se s mnoha dalšími vysokoškoly ocitl v koncentračním táboře v Sachsenhausenu. Po propuštění pracoval až do konce okupace jako pomocný dělník a studium dokončil až po osvobození. Na svou mateřskou fakultu se vrátil v květnu 1945 a ještě jako student se stal výpomocným asistentem matematického ústavu. Po složení státních zkoušek z matematiky a deskriptivní geometrie se již jako řádný asistent plně zapojil do pedagogické činnosti a obnovy ústavu, zejména jeho knihovny, která byla vážně poškozena válečnými událostmi.

Po zřízení katedry matematiky v roce 1951 se stal jejím prvním tajemníkem. Současně se aktivně zapojil i do práce výboru brněnské pobočky JČMF. V roce 1957 získal hodnost kandidáta matematicko-fyzikálních věd, v roce 1958 se habilitoval, rok nato byl jmenován docentem a později zástupcem profesora. V roce 1966 se pak stal řádným profesorem.

V průběhu vysokoškolského studia byli jeho učiteli L. Seifert, E. Čech a O. Borůvka. To ovlivnilo jeho vědecký zájem na celý život. Nejdříve jako žák a asistent prof. L. Seiferta začínal v algebraické geometrii. Z podnětu

akad. O. Borůvky se však brzy jeho odborný zájem soustředil na studium Cartanových metod, které jsou velmi efektivním obecným nástrojem pro diferenciální geometrii. Užitím těchto metod prof. Svoboda záhy dosáhl hlubokých výsledků o speciálních křivkách a plochách v prostorech s konstantní křivostí. Pod vlivem školy projektivní diferenciální geometrie akad. E. Čecha se věnoval také studiu přímkových kongruencí, jejich deformací a příslušných vícerozměrných útvarů. Zejména jeho práce o kongruencích v symplektických prostorech patří k nejnepochybnějším výsledkům tohoto oboru vůbec. V posledních letech se ve spolupráci s prof. A. Švecem zabýval globální diferenciální geometrií podvariet v euklidovských prostorech a hluboce pronikl i do této problematiky. Jeho celoživotní dílo, obsažené ve více než 25 původních vědeckých pracích, jej řadí mezi čelné představitele české školy diferenciální geometrie.

V osobě prof. Svobody se vzácně pojila vysoká vědecká odbornost s pedagogickým mistrovstvím, o čemž nejlépe svědčila jeho veliká obliba mezi posluchači. Jeho přednášky zaujaly vyvážeností obsahu i formy, elegancí přednesu a poskytovaly posluchačům radostný prožitek z probírané látky. Celá řada geometřů, kteří dnes působí na nejrůznějších pracovištích, se hrdě hlásí mezi jeho žáky a rádi vzpomínají na prof. Svobodu nejen jako na fundovaného vědce, vynikajícího učitele, ale také jako na výborného člověka, který vychovával především svým osobním příkladem.

Prof. Karel Svoboda byl skromný, neobyčejně vzdělaný a velmi pracovitý člověk, který po sobě zanechal rozsáhlé dílo a vychoval celou generaci brněnských geometřů. Ztratili

jsme v něm vynikajícího učitele a vzácného přítele.

Josef Janyška, Ivan Kolář

SOUTĚŽ VĚDECKÝCH PRACÍ MLADÝCH FYZIKŮ JČMF O CENU MILANA ODEHNALA

Fyzikální vědecká sekce Jednoty českých matematiků a fyziků (FVS JČMF) vypisuje soutěž vědeckých prací mladých fyziků o Cenu Milana Odehnala.

Soutěže se mohou zúčastnit autoři do 30 let (narození v roce 1968 a mladší), z kteréhokoliv pracoviště. Do soutěže se přijímají vědecké práce z fyziky (jednotlivé nebo soubory prací), které byly publikovány nebo přijaty do tisku. Výbor FVS JČMF na návrh poroty pro posouzení soutěžních prací odmění autory nejlepších prací cenami v celkové výši 6000 Kč. Soutěž se nevypisuje pro autorské kolektivy.

Příhláška musí obsahovat osobní údaje soutěžícího (datum narození, vzdělání, bydliště, pracoviště). Soutěžní práce zasílejte spolu s přihláškou v dvojím vyhotovení na dole uvedenou adresu. U prací dosud nevyšlých přiložte kopii oznámení o přijetí do tisku a u prací s více autory (kteří mohou být starší třiceti let) se vyžaduje písemné vyjádření spoluautorů o podílu soutěžícího na výsledcích. Vzor přihlášky do soutěže a další informace o soutěži najdete na adrese stránky <http://www.ujf.cas.cz/fvs>.

Uzávěrka soutěže je 1. 3. 1998.

Příhlášky zašlete na adresu:

doc. D. SLAVÍNSKÁ
Matematicko-fyzikální fakulta UK
V Holešovičkách 2
180 00 Praha 8

ERRATA

Do článku Ivana Turka *Poznámka k příspěvku O. Jelínka Postmoderní myšlení a fyzika*, uveřejněného v č. 4, se vloudila nepřijemná tisková chyba. Na str. 210 na konci 2. odstavce shora mělo správně být uvedeno: **racionálně neznamená neetické**. Autorovi i čtenářům se omlouváme.

Redakce

V článku *Potenciální energie, potenciál* v č. 5 opravte laskavě na str. 235, 9.-8. řádek zdola, text „práce A vykonaná proti síle pole přesunem...“ na „práce A vykonaná silou při přesunu...“. Za upozornění na chybu v textu děkuji Jiřímu Wagnerovi.

Jan Obdržálek